

УДК 811.161.3 + 811.133.1

МІЖМОЎНЫЯ АДПАВЕДНАСЦІ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ СА ЗНАЧЭННЕМ НЕПРЯЦЕЛЬСКІХ АДНОСІН ПАМІЖ ЛЮДЗЬМІ Ў БЕЛАРУСКАЙ І ФРАНЦУЗСКАЙ МОВАХ

А.С. БУЦЬКО

(Гродненскі дзяржаўны ўніверсітэт ім. Я. Купалы)

butko_es@grsu.by

Разглядаецца праблема міжмоўнай фразеалагічнай суадноснасці. Прыводзіцца агляд лінгвістычных даследаванняў па азначанай праблеме; даецца характарыстыка некаторых тыпаў міжмоўных фразеалагічных адпаведнасцей; на матэрыяле беларускіх і французскіх фразеалагізмаў са значэннем непрыяцельскіх адносін паміж людзьмі вылучаюцца і аналізуюцца такія тыпы міжмоўных адпаведнасцей, як фразеалагічныя эквіваленты, фразеалагічныя аналагі, безэквівалентныя фразеалагізмы і фразеалагічныя амонімы.

Ключавыя словы: *фразеалагічная адзінка, міжмоўныя адпаведнасці, фразеалагічныя эквіваленты, фразеалагічныя аналагі, безэквівалентныя фразеалагізмы, фразеалагічныя амонімы.*

Уводзіны. Праблема міжмоўнай суадноснасці фразеалагізмаў з'яўляецца адной з галоўных у даследаваннях па супастаўляльнай фразеалогіі і таму часта закранаецца ў лінгвістычнай літаратуры. Вучоныя-лінгвісты кіруюцца рознымі падыходамі пры вызначэнні крытэрыяў эквівалентнасці фразеалагізмаў: некаторыя ўлічваюць толькі супадзенне плану зместу, іншыя бяруць пад увагу поўнае супадзенне плану зместу і плану выражэння фразеалагічных адзінак (далей – ФА) [1, с. 56]. Напрыклад, А.У. Кунін, характарызуючы розныя спосабы перакладу фразеалагізмаў англійскай мовы на рускую, вылучае эквівалент – адэкватны англійскаму рускі фразеалагізм, які супадае з англійскім значэннем, вобразнай асновай і стылістычнай афарбоўкай, і аналаг – супадае значэннем, але адрозніваецца вобразнай асновай [2, с. 6–7; 3, с. 24–26].

А.Д. Райхштэйн у даследаваннях міжмоўнай суадноснасці нямецкіх і рускіх фразеалагізмаў кіруецца падабенствам аспектнай і фармальна-сэнсавай арганізацыі фразеалагізмаў у міжмоўным плане. Ён вылучае наступныя тыпы міжмоўных суадносін ФА: 1) тоеснасць (поўнае супадзенне аспектнай арганізацыі і агульнага сэнсу); 2) лексічная варыянтнасць, ці структурная сінанімія, (поўнае супадзенне агульнага сэнсу і сінтаксічнай арганізацыі пры няпоўнай тоеснасці кампанетаў); 3) ідэаграфічная сінанімія (няпоўная тоеснасць агульнага сігніфікатыўнага значэння за кошт наяўнасці асобых семантычных прымет); 4) гіпера-гіпанімія (няпоўная тоеснасць агульнага сігніфікатыўнага значэння за кошт наяўнасці ў адной з ФА канкрэтызуючых семантычных прымет); 5) стылістычная сінанімія (няпоўная тоеснасць агульнага сэнсу за кошт стылістычных адрозненняў); 6) аманімія і полісемія (тоеснасць аспектнай арганізацыі пры большых або меншых адрозненнях у агульным сэнсе); 7) энантысемія (тоеснасць аспектнай арганізацыі пры супрацьлегласці агульнага сэнсу) [4, с. 32–36].

Ю.А. Даўгаполаў аналізуе наступныя тыпы міжмоўных адносін ФА: 1) міжмоўную фразеалагічную эквівалентнасць; 2) міжмоўную фразеалагічную варыянтнасць; 3) міжмоўную фразеалагічную аманімію; 4) міжмоўную фразеалагічную сінанімію. Да міжмоўных фразеалагічных эквівалентаў даследчык адносіць разнамоўныя ФА, якія супадаюць вобразам, значэннем і стылістычнай афарбоўкай, суадносяцца кампанентным складам і стылістычнай арганізацыяй. Прыметай міжмоўнай фразеалагічнай эквівалентнасці на семантычным узроўні ён лічыць наяўнасць у разнамоўных ФА тоеснага значэння ці семантычнага інварыянта. Аднак, Ю.А. Даўгаполаў асобна падкрэслівае думку, што паняцце фразеалагічнай эквівалентнасці ў пэўнай ступені ўмоўнае [5, с. 19–27].

С.Г. Гаўрын распрацоўвае сістэму лексіка-семантычных мадыфікацый ФА. Пад семантычнай мадыфікацыяй лінгвіст мае на ўвазе ўзуальна замацаваную семантычную змену. Згодна з тыпамі мадыфікацый аўтар вылучае такія тыпы семных адносін: 1) адносіны поўнай тоеснасці (фразеалагічныя дублеты); 2) адносіны няпоўнай тоеснасці першай ступені (фразеалагічныя варыянты); 3) адносіны няпоўнай тоеснасці другой ступені (фразеалагічныя варыянты-сінонімы); 4) адносіны каардынацыі (відавныя фразеалагізмы); 5) адносіны супрацьлегласці (фразеалагічныя антонімы) [6, с. 278–279].

Э. М. Саладуха асноўнай прыметай эквівалентнасці лічыць супадзенне сэнсавага боку фразеалагізмаў. ФА, якія супадаюць паводле значэння, ён называе поўнымі эквівалентамі, а тыя, якія маюць частковыя разыходжанні, – абмежаванымі эквівалентамі. Прапанаваная даследчыкам класіфікацыя фразеалагічных эквівалентаў уключае тоесныя, прамыя, сінанімічныя эквіваленты і міжмоўныя фразеалагічныя амонімы [7, с. 133–138].

На падставе аналізу розных падыходаў да размежавання міжмоўных фразеалагічных адпаведнасцей мы дазволілі сабе зрабіць выснову, што найбольш абгрунтаванымі ў святле адзначанай праблемы

з'яўляюцца вывады А.Ф. Арсенцьевай. Пры вызначэнні характару адпаведнасці лінгвіст прапануе ўлічваць не толькі семантычны і структурна-граматычны, але і кампанентны ўзровень ФА. Такім чынам, яна вылучае 1) фразеалагічныя эквіваленты (поўныя і частковыя); 2) фразеалагічныя аналагі (поўныя і частковыя); 3) безэквівалентныя фразеалагізмы [8, с. 178–223].

Асноўная частка. З улікам напрацовак А.Ф. Арсенцьевай і іншых даследчыкаў, намі будуць разгледжаны тыпы міжмоўных адпаведнасцей фразеалагізмаў са значэннем непрыяцельскіх адносін у беларускай і французскай мовах. Крыніцай фактычнага матэрыялу паслужылі «Слоўнік фразеалагізмаў» І. Я. Лепешава [9] і «Dictionnaire d'expressions et locutions» А. Рэя і С. Шантро [10].

Фразеалагічныя эквіваленты. Да поўных эквівалентаў адносяцца фразеалагізмы, якія поўнасьцю суадносяцца ў плане зместу і выражэння.

Адносіны поўнай эквівалентнасці назіраюцца паміж фразеалагізмамі бел. *мець зуб* і фр. *avoir une dent* (мець зуб – тут і далей, у дужках, прыводзіцца літаральны пераклад французскіх ФА), якія маюць аднолькавае значэнне 'тайна ненавідзець каго-н., імкнуцца прычыніць шкоду каму-н.', супадаюць эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкай, адмоўнай ацэначнасцю, напоўнены аднолькавым лексічным матэрыялам і маюць аднолькавую структуру «дзеяслоў + назоўнік».

Частковымі эквівалентамі з'яўляюцца фразеалагізмы, якія супадаюць дэнататыўным і канататыўным значэннямі, але характарызуюцца нязначным разыходжаннем у плане выражэння.

Прыкладам частковай эквівалентнасці з'яўляюцца фразеалагізмы бел. *быць на нажах* і фр. *être à couteaux tirés* (быць на выпягнутых нажах), якія маюць аднолькавае значэнне 'ў рэзка варожых адносінах', тоесную вобразнасць і канатацыю. Адрозненне паміж ФА назіраецца ў наяўнасці дадатковага лексічнага кампанента ў складзе французскай ФА (прыметнік *tirés*) і, як вынік, у разыходжанні структурна-граматычнай мадэлі: «прыназоўнік + назоўнік» у беларускай мове і «прыназоўнік + назоўнік + дзеепрыметнік» у французскай мове.

Фразеалагізмы бел. *брацца (хапацца) за чубы (чубкі)* і фр. *se prendre aux cheveux* (брацца за валасы) з'яўляюцца яшчэ адным прыкладам частковай эквівалентнасці. Яны маюць аднолькавае значэнне 'біцца, змагацца', супадаюць канатацыяй, пабудаваны па адной структурна-граматычнай мадэлі «дзеяслоў + прыназоўнік + назоўнік», а адрозніваюцца толькі лексічнымі кампанентамі, якія маюць бліzkую семантыку: бел. *чубы* і фр. *cheveux* (валасы). Акрамя гэтага, беларуская ФА надзелена лексічнай варыянтнасцю.

Фразеалагічныя аналагі. Фразеалагізмы-аналагі могуць мець розную або часткова падобную форму. «Маючы аднолькавае ці блізкае сігніфікатыўна-дэнататыўнае значэнне, аднолькавую (станоўчую ці адмоўную) ацэначнасць, яны могуць адрознівацца ці не адрознівацца іншымі кампанентамі значэння (эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкай, функцыянальна-стылявой прыналежнасцю). Асноўная спецыфіка фразеалагічных аналагаў у тым, што з боку выражэння яны разыходзяцца цалкам або маюць толькі нязначнае падабенства» [1, с. 61]. У залежнасці ад ступені супадзення або адрознення семантыкі, вобразнасці і структуры вылучаюць тры групы аналагаў.

Да першай групы адносяцца беларускія і французскія ФА з адной агульнай лексмай у кампанентным складзе, якія належаць да аднаго ці розных граматычных класаў. Напрыклад, бел. *душа (сэрца) не ляжыць* – 'у каго-н. няма ніякай сімпатыі, даверу да каго-н.' і фр. *ne pas porter qqn dans son cœur* (не насіць каго-н. у сэрцы) – 'недалюбліваць каго-н.' часткова збліжаюцца вобразнай асновай і значэннем, маюць аднолькавую адмоўную ацэначнасць і эмацыянальную канатацыю. Адрозненні назіраюцца ў структурнай арганізацыі: беларускі фразеалагізм пабудаваны па мадэлі сказа і мае структуру «назоўнік + дзеяслоў», французскі фразеалагізм адносіцца да дзеяслоўных са структурай «дзеяслоў + назоўнік + прыназоўнік + назоўнік». Пры наяўнасці адной агульнай лексемы *сэрца/сœur* фразеалагізмы адрозніваюцца астатнімі кампанентамі.

Другая група ўключае беларускія і французскія фразеалагізмы з падобнай структурна-граматычнай арганізацыяй, але розным кампанентным складам. Напрыклад, аналагам беларускіх ФА *паказваць зубы і паказваць кіпцюры (кіпці)* з'яўляецца французскі фразеалагізм *prendre en grippe* (браць у грып). Яны маюць аднолькавае значэнне 'выяўляць непрыязнасць, варожасць да каго-н.' і адносяцца да дзеяслоўных фразеалагізмаў з некаторай розніцай у структуры (бел. «дзеяслоў + назоўнік» і фр. «дзеяслоў + прыназоўнік + назоўнік»). Адрозніваецца і іх лексічны склад.

Аналагам беларускага фразеалагізма *вастрыць (тачыць) нож* у французскай мове з'яўляецца ФА *tendre un panneau* (расцягваць палатно). Фразеалагізмы маюць аднолькавае значэнне 'задумваць што-н. нядобрае супраць каго-н.', але пабудаваны на розных вобразах. Яны супадаюць структурай «дзеяслоў + назоўнік» і адносяцца да дзеяслоўных, але напоўнены розным лексічным матэрыялам.

Фразеалагізм беларускай мовы *не ў ладах* мае значэнне 'ў дрэнных, нацягнутых адносінах (быць)'. Яму адпавядае французская ФА *en froid* (у холадзе) з аналагічным значэннем. Абедзве ФА маюць структуру «прыназоўнік + назоўнік», з'яўляюцца прыслоўнымі фразеалагізмамі, але маюць розны кампанентны склад.

Да другой групы беларуска-французскіх аналагаў таксама адносяцца:

– бел. *мець вока, не мець вока*, фр. *ne pas pouvoir blairer qqn* (не магчы нюхаць каго-н.) – агульнае значэнне 'адчуваць непрыязнасць да каго-н.';

– бел. класці на (абедзве) лапаткі, ламаць хрыбет, фр. *ne faire qu'une bouche de qqn* (пакінуць толькі рот ад каго-н.), *venir à bout de qqn* (прыходзіць да чыйго-н. краю), *mettre hors de combat* (выводзіць за мяжу бітвы), *venir au-dessus* (прыходзіць угору), *donner (faire) échec et mat à qqn* (даваць, ставіць шах і мат), *faire toucher les épaules à qqn* (дакрануцца да чыйх-н. плячэй), *avoir raison de qqn* (мець розум над кім-н.) – 'перамагаць каго-н.';

– бел. заткнуць за пояс, пакідаць за сабой, пакідаць ззаду, фр. *faire la pige à qqn / mettre le pied sur qqn* (паставіць нагу на каго-н.), *avoir qqn à l'usure* (мець каго-н. у зносе), *damer le pion* (правесці шашку ў дамки), *avoir (prendre) le dessus* (мець, узяць верх), *avoir (prendre) barre sur qqn* (мець, браць папярочку над кім-н.) – 'перасягнуць, перавысіць у чым-н.';

– бел. зводзіць рахункі, фр. *rendre le mal pour le mal* (вяртаць зло за зло), *rendre le réciproque à qqn* (вяртаць узаемае каму-н.) – 'помсціць каму-н., расквітацца з кім-н.';

– бел. сустракацца (сыходзіцца) на вузкай дарожцы (сцезы), фр. *faire pièce à qqn* (іграць п'есу каму-н.), *jouer des poings* (іграць кулакамі), *tenir tête* (трымаць галаву), *se tourner le dos* (паварочвацца спінай) – 'варагаваць'.

Трэцяя група фразеалагічных аналагаў утвараецца беларускімі і французскімі ФА, якія маюць як розную структурную арганізацыю, так і розны кампаненты склад. Так, бел. на хвост (на хвасце) стана-віцца 'пагрозліва, варожа ставіцца да каго-н.' і фр. *à bannière levée* (з узнятым сцягам) 'з адкрытай варо-жасцю (ставіцца)' разыходзяцца кампанентным складам і суадноснасцю з часцінамі мовы: беларускі фразеалагізм з'яўляецца дзеяслоўным, французскі – прыслоўным.

Яшчэ адзін прыклад такіх аналагаў – бел. ставіць калом вочы – 'злосна, выяўляючы варожаць, глядзець на каго-н.' і фр. *se regarder en chiens de faïence* (як сабакі з фаянсу) – 'з варожацю (глядзець)'. Яны адрозніваюцца лексічнымі кампанентамі і належаць да розных фразеалагічных часцін мовы: дзеяслоўны і прыслоўны фразеалагізмы адпаведна.

Іншыя беларуска-французскія аналагі гэтай групы ўключаюць:

– бел. (і) лапкі ўгору і фр. *déposer les armes* (скласці зброю), *se tenir pour battu* (трымацца пабі-тым), *déposer son bilan* (падаць справаздачу), *mettre les pouces* (скласці вялікія пальцы) – агульнае значэнне 'прызнаваць сябе пераможаным, здавацца';

– бел. не ў ладах – 'у дрэнных, нацягнутых адносінах, у сварцы' і фр. *faire mauvais ménage avec* (утвараць дрэнную сям'ю з кім-н.) – 'быць у дрэнных адносінах'.

Безэквівалентныя фразеалагізмы. Да безэквівалентных фразеалагізмаў адносяцца ФА, якія не маюць фразеалагічнага адпаведніка ў другой мове. Вельмі часта ў такіх фразеалагізмах адлюстроўваюцца нацыянальна-культурныя асаблівасці носьбітаў пэўнай мовы. Так, напрыклад, безэквівалентным для французскай мовы з'яўляецца беларускі фразеалагізм *як (быццам, бы) Ленін на буржуазію* – 'непрыязна ці з нянавісцю, агідай (глядзець на каго-н.)'. Паходжанне фразеалагізма тлумачыцца гістарычнымі рэалі-ямі: згодна з тэорыяй марксізму, паслядоўнікам якой быў У.І. Ленін, буржуазія – гэта пануючы эксплуата-тарскі клас капіталістычнага грамадства, які існуе за кошт іншых людзей. Паводле марксізму, звяржэн-не буржуазіі – гістарычная патрэбнасць, і таму зразумела, што погляд Леніна на прадстаўнікоў буржуазіі не мог быць прыхільным. Падобным чынам французскі фразеалагізм *enterrer (déterrer) la hache de guerre* (закопваць (выкопваць) сякеру вайны) – 'спыняць (пачынаць) варожае дзеянне' з'яўляецца безэквівалент-ным у адносінах да беларускай мовы. Ён узнік у час каланізацыі французамі Новага Свету. У тыя часы галоўнай зброяй індзейцаў была сякера, якая паводле звычаю закопвалася ў зямлю, што сімвалізавала спыненне варожаці і вайны. Выкапаць такую сякеру азначала зноў пачаць варагаваць.

Аднак сярод безэквівалентных фразеалагізмаў знаходзяцца не толькі тыя, што адлюстроўваюць уні-кальныя рэаліі, але і такія, што маюць спецыфічныя адценні значэння. Напрыклад, у беларускай і фран-цузскай мовах ёсць фразеалагізмы-аналогі са значэннем 'перасягнуць, перавысіць каго-н. у чым-н.', але ў беларускай мове ёсць яшчэ і ФА, якія маюць больш вузкае значэнне 'апырэдзіўшы ў чым-н., зрабіўшы што-н. раней за іншых, тым самым пасароміць, зганьбіць і пад. каго-н.' – *наставіць нос, нацягнуць нос(а)*. Яны не маюць адпаведнікаў у французскай мове і такім чынам з'яўляюцца безэквівалентнымі для яе. Яшчэ адзін прыклад – фразеалагізмы беларускай мовы са значэннем абвастрэння непрыязных адносін паміж кім-небудзь: *падліванне масла ў агонь, падліваць масла ў агонь, падліваць смалы ў агонь*. Як ужо адзначалася, у даследаваных мовах ёсць фразеалагічныя аналагі з семай 'непрыязныя адносіны', але ў французскай мове адсутнічаюць ФА з дадатковай семай 'абвастрэнне'.

Іншыя фразеалагізмы беларускай мовы са значэннем непрыяцельскіх адносін, якія з'яўляюцца безэквівалентнымі для французскай мовы, уключаюць наступныя прыклады: *гладзіць супраць (супроць) шэрсці* – 'ні ў чым не дагаджаць, рабіць наперакор каму-н.', *на злосць (на зло)* – 'з намерам даняць, раззлаваць каго-н., зрабіць непрыемнасць каму-н.', *у дубкі ісці* – 'уступаць у сутычку з кім-н., задзірацца, выяўляць нязгоду, прэчыць каму-н.', *калоць (у) вочы (вока)* – 2) 'выклікаць зайздасць у каго-н., быць непрыемным каму-н.', *брацца за грудкі* – 1) 'біцца, весці бойку', 2) 'задзірацца, сутыкацца, спрачацца', *якая кошка прабегла* – 'што было прычынай спрэчкі, сваркі паміж кім-н., чаму сапсаваліся адносіны

паміж кім-н., кулакі *сварбязь* – 'каму-н. вельмі хочацца пабіцца з кім-н., пабіць каго-н.', *мець сэрца* на каго – 'злавацца на каго-н.', *паказваць дулю (фігу, кукіш)* у кішэні – 'спадцішка пагражаць каму-н., асуджаць каго-н.', *не пераламаць хлеба* – 'з-за непрыязнасці да каго-н. не сесці з ім за адзін стол частавацца', у *прэтэнзіі* – 'незадаволены кім-н., у крыўдзе на каго-н.', *адпякаць (адносіць) пірагі* – 'жорстка помсціць', *рукі сварбязь (сварбелі, засварбелі)* – 1) 'хто-н. вельмі хоча пабіцца, уступіць у бой з кім-н.', *скланяць ва ўсіх (у розных) склонах* – 'часта з асуджэннем гаварыць пра каго-н.', *скланяць на ўсе лады* – 'часта і звычайна непрыхільна гаварыць пра каго-н.', *скула ў баку (пад бокам)* – 'вялікая, балючая перашкода, якая раздражняе сваёй наяўнасцю', *як скула* – 'вялікая перашкода, якая раздражняе сваёй наяўнасцю, прысутнасцю', *каб пуста было* – 'выказванне недабрабычлівасці', *зуб на зуб зайшоў (пойдзе)* – 'склаліся непрыемныя адносіны, пры якіх адзін не саступае другому', *кідаць пальчатку* – 'уступаць у барацьбу з кім-н., рабіць рашучы выклік каму-н.', *наступаць на пяты (на пяткі)* – 'даганяць каго-н. у якой-н. справе, набліжаючыся да яго вынікаў', *падцерці (уцерці) нос* – 'даказаць каму-н. сваю перавагу ў чым-н.', *найшла (наскочла) кася на камень* – 'сутыкнуліся розныя непрымірымныя погляды, інтарэсы, характары', *перабязгаць (пераходзіць, пераступаць) дарогу* – 'перашкаджаць каму-н., апырэдджаючы ў чым-н. і перахопліваючы тое, на што разлічваў іншы', *бачыць на ражне* – 'страшэнна ненавідзячы каго-н., жадаць яму пагібель', *халодная вайна* – 'непрыязныя варожыя адносіны паміж кім-н.', *вастрыць зброю* – 'рыхтавацца да ўзброенай барацьбы з кім-н.', *звядзенне рахункаў (разлікаў)* – 'помста каму-н. за знявагу, абразу і пад.', *каб зямля не насіла* – 'выказванне абурэння і пажадання смерці каму-н.', *калом зямля* – 'ужываецца як праклён подламу чалавеку, як пажаданне хутчэйшай смерці каму-н.', *капаць магілу (яму, яміну)* – 'рыхтаваць пагібель', *кроў за кроў* – 'адплата забойствам за забойства', *кулакі сціскаюцца* – 'узнікае жаданне помсціць каму-н., змагацца з кім-н.', *насіць (трымаць, хаваць) камень за пазухай* – 'затойваць злосць на каго-н., быць гатовым зрабіць што-н. дрэннае каму-н.', *падымаць (узнімаць) меч* – 'выступаць са зброяй, ваяваць супраць каго-н.'

Падобным чынам у французскай мове выяўляюцца фразеалагізмы, безэквівалентныя ў адносінах да беларускай мовы. Такімі з'яўляюцца, напрыклад, *ФА* са значэннем 'сустрэць праціўніка, ворага': *trouver à qui parler* (знайсці з кім пагаварыць), *avoir affaire à forte partie* (мець справу з моцнай партыяй).

Безэквівалентнымі для беларускай мовы з'яўляюцца і такія французскія *ФА*, як: *battre froid à qqn* (біць холадам каго-н.) – 'быць раўнадушным і непрыязным у адносінах да каго-н.', *jeter qqch à la face de qqn* (кінуць што-н. у чый-н. твар) – 'паказаць сваю непрыхільнасць, гаварыць адкрыта што-н. непрыемнае', *aimer comme la colique* (любіць як колікі) – 'ненавідзець'; *ne pas (pouvoir) voir en peinture* (не магчы бачыць у жывапісе) – 'не выносіць, ненавідзець каго-н.', *ne pas pouvoir sentir qqn* (не магчы адчуваць каго-н.) – 'не выносіць, ненавідзець каго-н.', *recevoir qqn comme un chien dans un jeu de quilles* (сустрэць каго-н. як сабаку ў гульні ў кеглі) – 'з непрыязнасцю, незадавальненнем (сустрэць каго-н.)', *attendre (rattraper) qqn au tournant* (пачакаць, схапіць каго-н. на павароце) – 'адпомсціць каму-н. пры першай магчымасці', *se battre (combattre) à armes égales* (біцца, змагацца з роўнай зброяй) – 'супрацьстаяць, карыстаючыся аднолькавымі сродкамі, маючы раўныя шанцы', *être de l'autre cote de barricade* (быць з другога боку барыкады) – 'быць у супрацьдзейным стане', *courir le même lièvre* (бегчы за адным зайцам) – 'сапернічаць з кім-н. за адзін аб'ект', *la bête noire de qqn* (чый-н. чорны звер) – 'чалавек, якога хто-н. ненавідзіць, не можа выносіць', *se mettre qqn à dos* (стаць да каго-н. спінай) – 'настроіць каго-н. супраць сябе', *remettre le glaive au fourreau* (вяртаць меч у ножны) – 'спыняць варожыя, ваенныя дзеянні', *aux prises avec qqn* (у бойцы з кім-н.) – 'у супрацьдзеянні, барацьбе, саперніцтве з кім-н.'

Фразеалагічныя амонімы. Міжмоўныя аманімычныя адносіны ўзнікаюць паміж фразеалагізмамі тады, калі аднолькавыя па лексічным саставе *ФА* разыходзяцца сваімі значэннямі. Прыкладам такіх адносін з'яўляецца пара фразеалагізмаў бел. *скрыжоўваць мячы (шагі)* – 'горача спрачацца, даказваць, змагаючыся за што-н., адстойваючы чые-н. інтарэсы' і фр. *croiser le fer* (скрыжоўваць меч) – 'біцца, змагацца, мерацца сіламі з праціўнікам'. Як бачым, фразеалагізмы, амаль ідэнтычныя ў плане выражэння, не супадаюць сваімі значэннямі: абодва характарызуюць непрыяцельскія адносіны, але беларуская *ФА* нясе значэнне метафарычнай барацьбы, спрэчкі, у той час як французская азначае хутчэй барацьбу фізічную. Яшчэ адана пара беларуска-французскіх фразеалагічных амонімаў – бел. *глядзець коса* – з незадавальненнем адносіцца да каго-н. і фр. *regarder qqn de travers* (глядзець на каго-н. коса) – 'ставіцца да каго-н. варожа, з падазронасцю'. Гэтыя аднолькавыя ў плане выражэння *ФА* не з'яўляюцца тоеснымі з боку значэння, хоць абедзве адлюстроўваюць непрыяцельскія адносіны.

Заклучэнне. Такім чынам, з улікам семантычнага, структурна-граматычнага і кампанентнага паказчыкаў сярод фразеалагізмаў, якія характарызуюць непрыяцельскія адносіны паміж людзьмі ў беларускай і французскай мовах, вылучаюцца такія тыпы беларуска-французскіх міжмоўных фразеалагічных адпаведнасцей, як фразеалагічныя эквіваленты, фразеалагічныя аналогі, безэквівалентныя фразеалагізмы і фразеалагічныя амонімы.

Сярод фразеалагічных эквівалентаў ёсць як поўныя (поўнасцю супадае план зместу і выражэння), так і частковыя (з нязначным разыходжаннем у плане выражэння) беларуска-французскія эквіваленты, але колькасць іх невялікая – 1 пара поўных і 2 пары частковых эквівалентаў.

Беларуска-французскія фразеалагічныя аналагі са значэннем непрыяцельскіх адносін прадстаўлены трыма відамі: аналагі з аднолькавай лексмай у кампанентным складзе, якія належаць да аднаго ці розных граматычных класаў – 1 пара адпаведнасцей; аналагі з падобнай структурна-граматычнай арганізацыяй і розным кампанентным складам – 5 выпадкаў адпаведнасцей; аналагі з рознай структурнай арганізацыяй і розным кампанентным складам – 4 выпадкі адпаведнасцей.

Тып безэквівалентных адзінак налічвае 41 ФА беларускай мовы, безэквівалентную для французскай, і 17 ФА французскай мовы, якія не знаходзяць адпаведнасцей у беларускай мове. Такія адзінкі адлюстроўваюць нацыянальна-культурную спецыфіку носьбітаў мовы або маюць спецыфічныя адценні значэння, якіх няма ў ФА другой мовы.

Дзве пары фразеалагізмаў беларускай і французскай мовы, якія характарызуюць непрыяцельскія адносіны, уяўляюць сабой міжмоўныя амонімы. Яны супадаюць планам выражэння, але разыходзяцца ў плане зместу.

ЛІТАРАТУРА

1. Даніловіч, М. А. Тыпы міжмоўных фразеалагічных адпаведнасцей / М. А. Даніловіч // Весн. ГрДУ. Сер. 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2011. – № 2 (113). – С. 56–64.
2. Кунин, А. В. Англо-русский фразеологический словарь / А. В. Кунин. – М. : Рус. яз., 1984. – 944 с.
3. Кунин, А. В. Курс фразеологии современного английского языка : учебник для студентов ин-тов и фак. иностр. яз. / А. В. Кунин. – М. : Высш. шк., 1986. – 336 с.
4. Райхштейн, А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии / А. Д. Райхштейн. – М. : Высш. шк., 1980. – 143 с.
5. Долгополов, Ю. А. Сопоставительный анализ соматической фразеологии (на материале русского, английского и немецкого языков) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.20 / Ю. А. Долгополов. – Казань, 1973. – 263 с.
6. Гаврин, С. Г. Проблемы функционирования и развития фразеологического фонда русского языка в связи с общими вопросами теории фразеологии (на материале фразеологии второй половины 19 и 20 вв.) : дис. ... д-ра филол. наук / С. Г. Гаврин. – Л., 1976. – 545 с.
7. Солодухо, Э. М. Теория фразеологического сближения : на материале языков славянской, германской, романской групп / Э. М. Солодухо. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 294 с.
8. Арсентьева, Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека, в русском и английском языках и вопросы создания русско-английского фразеологического словаря : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Е. Ф. Арсентьева. – Казань, 1993. – 329 с.
9. Лепешаў, І.Я. Слоўнік фразеалагізмаў : у 2 т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск : Бел. Энцыкл. ім. П. Броўкі, 2008. – Т. 1–2.
10. Rey, A. Dictionnaire d'expressions et locutions / A. Rey, S. Chantreau. – Paris : Le Robert, 2007. – 1086 p.

Паступіў 29.11.2018

PHRASEOLOGICAL CORRESPONDENCES WITH THE MEANING OF DISAFFECTION RELATIONSHIPS BETWEEN PEOPLE IN THE BELARUSIAN AND FRENCH LANGUAGES

A. BUTSKO

The article deals with the problem of interlanguage phraseological correlation. The overview of some linguistic researches devoted to the problem is involved; characteristics of some interlanguage phraseological correspondence types is done; such types of interlanguage correspondences as phraseological equivalents, analogs, phraseological units with no direct equivalents and phraseological homonyms are described on the basis of Belarusian and French phraseological units with the meaning of disaffection relationships between people.

Keywords: phraseological unit, interlanguage correspondence, phraseological equivalents, phraseological analogs, phraseological units with no direct equivalents, phraseological homonyms.